

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

# استان شناسی سیستان و بلوچستان

(اجرای آزمایشی)

## وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب : استان‌شناسی سیستان و بلوچستان (اجرای آزمایشی) - ۲۳۷/۱۱

مؤلفان : علیرضا میر ، لیلا میرشکاری

زیر نظر کارشناسان گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

ویراستار : سیداکبر میرجعفری ، حسن ستایش

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱ ، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶ ، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ ،

وبسایت : [www.chap.sch.ir](http://www.chap.sch.ir)

مدیر امور فنی و چاپ : لیدا نیک‌روش

مدیر هنری، طراح گرافیک و جلد : طاهره حسن‌زاده

صفحه‌آرا : شهرزاد قنبری

حروفچین : فاطمه باقری‌مهر

مصحح : فاطمه گیتی‌جبین، نوشین معصوم‌دوست

امور آماده‌سازی خبر : فاطمه پزشکی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت‌کلاچاهی، ناهید خیام‌باشی

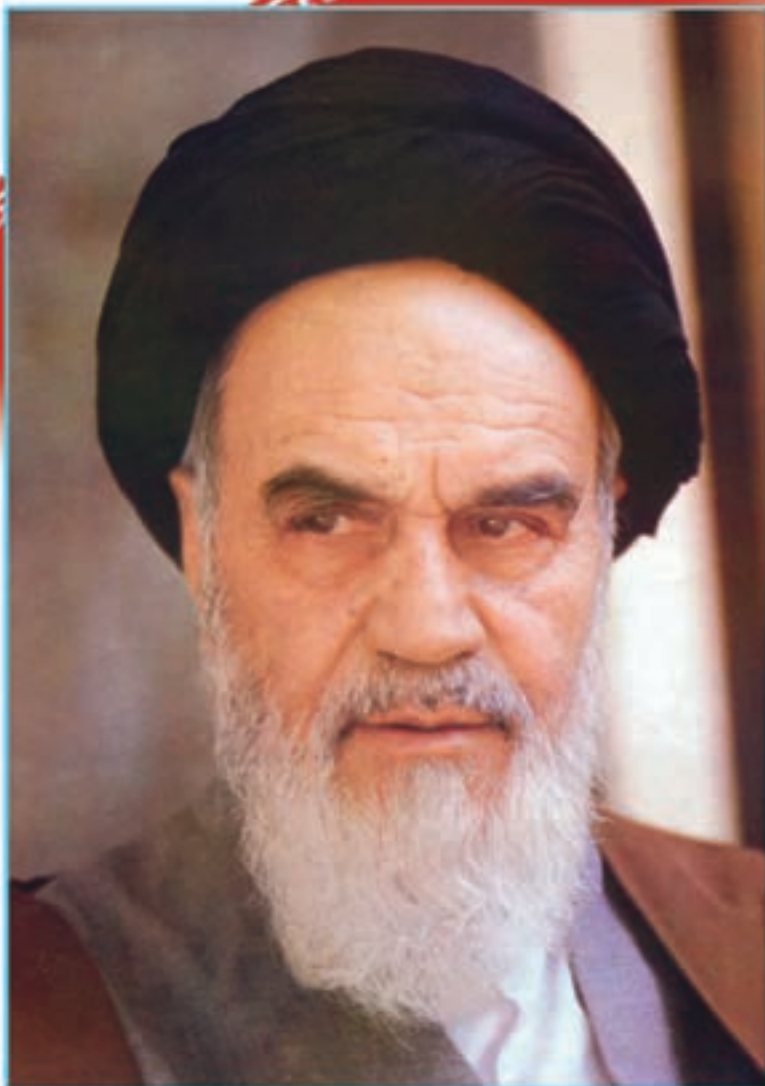
ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱ ، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰ ، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ پنجم ۱۳۹۴

حق چاپ محفوظ است.



نهضت برای اسلام نمی تواند محصور باشد در یک کشور و نمی تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همه عالم است.

امام خمینی (رحمة... علیه)





# فهرست

## فصل اول: جغرافیای طبیعی استان سیستان و بلوچستان

۱	درس اول: موقعیت جغرافیایی و وسعت استان
۲	
۵	درس دوم: ناهمواری‌های استان و نحوه شکل‌گیری آن
۸	درس سوم: آب و هوای استان
۱۴	درس چهارم: منابع طبیعی استان
۳۲	درس پنجم: مسائل زیست‌محیطی و راه‌های حل‌های آن

## فصل دوم: جغرافیای انسانی استان سیستان و بلوچستان

۳۷	
۳۸	درس ششم: تقسیمات سیاسی استان
۴۳	درس هفتم: شیوه‌های زندگی در استان
۵۴	درس هشتم: جمعیت استان

۵۸

### فصل سوم: ویژگی‌های فرهنگی استان سیستان و بلوچستان

۵۹

درس نهم: مردم شناسی فرهنگی استان (آشنایی با آداب و رسوم)

۶۷

### فصل چهارم: پیشینه و مفاخر استان سیستان و بلوچستان

۷۰

درس دهم: گذشته استان و مراکز اولیه تمدن

۷۶

درس یازدهم: نقش مردم استان در دفاع از کیان و مرزهای ایران اسلامی

۸۵

### فصل پنجم: توانمندی‌های استان سیستان و بلوچستان

۸۶

درس دوازدهم: گردشگری در استان

۹۷

درس سیزدهم: توانمندی‌های اقتصاد استان

۱۰۵

### فصل ششم: شکوفایی استان سیستان و بلوچستان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

۱۰۶

درس چهاردهم: دستاوردهای انقلاب اسلامی در استان

۱۱۶

درس پانزدهم: چشم‌انداز آینده استان

## سخنی با دانش‌آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامهٔ استان‌شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان‌شناسی چیست و مطالعهٔ این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش‌آموز عزیز این است که کتاب استان‌شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور خود و سرزمین ملی در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آنچه در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینهٔ تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو بینشی عمیق از این مسائل پیدا کرده و راه‌حل‌های این مشکلات را پیدا کنید.

بدون شک شما مدیران آیندهٔ جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای باید شما را به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید، توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی‌هایید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوهٔ یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبهٔ محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامهٔ استان‌شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید؟

فراموش نکنید که همهٔ امکانات موجود در محیط فرصت است، آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر، مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید.

آگاهی از مسائل استان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی استان خود آگاه شوید و برای حل آن، راه‌حل‌های خلاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش دربارهٔ محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند استان و یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعهٔ شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه تنها می‌تواند موجب دلبستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فناوریانهٔ کشور خود آشنا شوید. در این برنامه درمی‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبهٔ ایران عزیز تلاش کنند. در ادامهٔ این تلاش‌ها جهت رسیدن به قلهٔ رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد، امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری



## استان سیستان و بلوچستان از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران



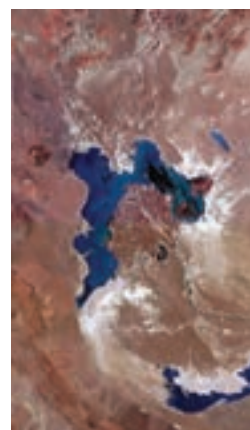
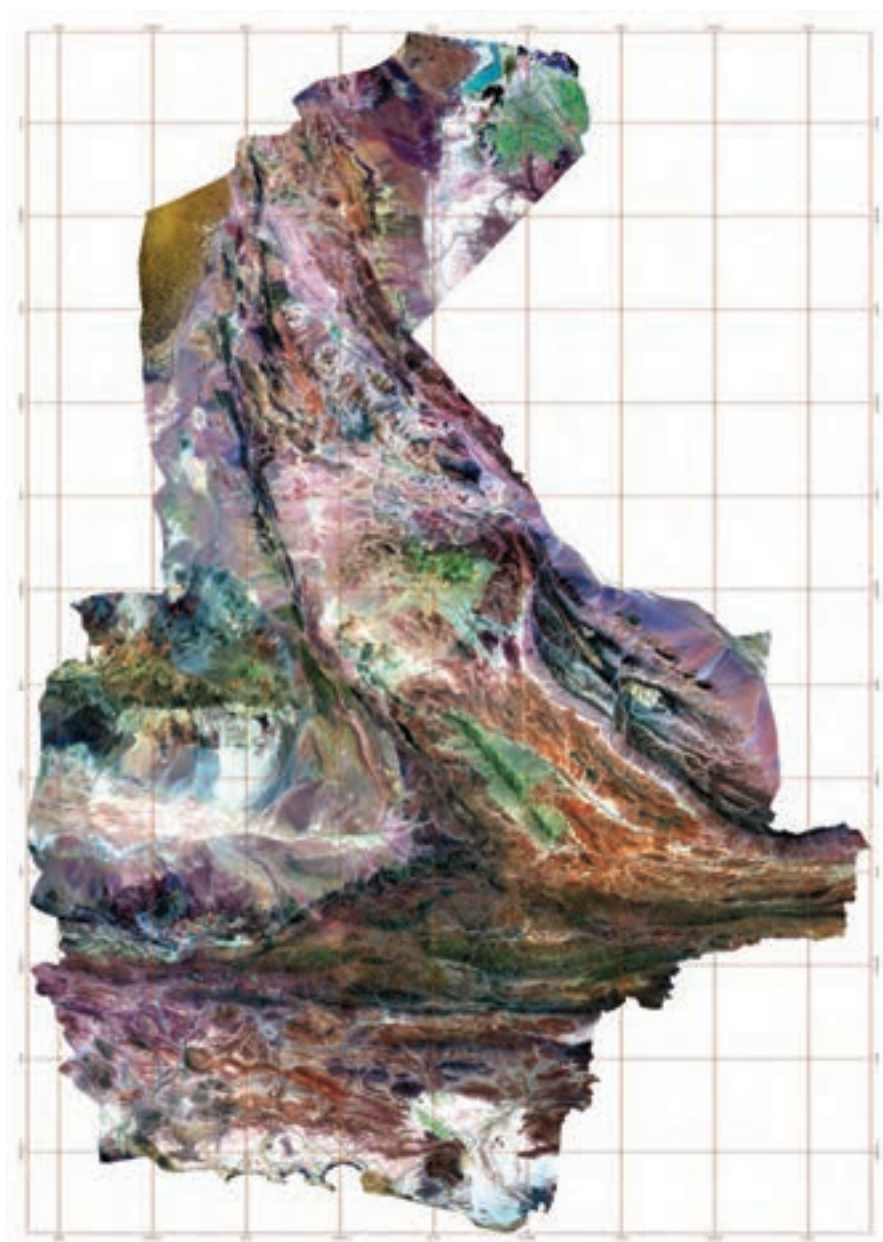
این استان برای شخص من، استان خاطره‌هاست. به گذشته ذهن خود که مراجعه می‌کنم، یادگارهای ذهنی فراوان از این استان به صورت بی‌دری در طول سالین، موجود است. اگر چه این خاطره‌ها برخی ناهنجاری‌ها و تلخی‌ها را دارد؛ اما شیرینی آنها بیشتر است. در دوران رژیم طاغوت، تبعید تلخ بود اما آشنایی با مردم عزیز این استان بسیار شیرین بود. در سال‌های قبل از انقلاب، یعنی سال پنجاه و شش و پنجاه و هفت که به توفیق جبری در این استان اقامت داشتم، گنجینه‌ای از زیبایی‌ها و خاطره‌های شیرین در ذهن من انباشته شد. سال‌ها قبل از آن هم مردم عزیز و مؤمن همین شهر زاهدان از زبان من حقایق را درباره نهضت تازه آغاز شده اسلامی شنیدند. در سال ۱۳۴۲ در همین شهر زاهدان دل‌های گرم و با محبت مردم این جرئت و امید را به من بخشید که بتوانم درباره حساس‌ترین مسائل آن روز با آنها حرف بزنم. البته عکس‌العمل رژیم جبار طاغوت سخت بود. مأموران در همین فرودگاهی که امروز وارد زاهدان شدم، مرا به هواپیما سوار و به قزل‌قلعه تهران منتقل کردند. ممکن است این خاطره به نظر تلخ بیاید؛ اما به شما صادقانه عرض کنم این یکی از شیرین‌ترین خاطره‌های زندگی من در دوران مبارزات طولانی با طاغوت است؛ زیرا من آن روز زاهدان و مردم آن را کشف کردم و از مرد و زن، سیستانی و بلوچ، یزدی و بیرجندی و کرمانی و سایر اقوامی که در این استان هستند، محبت‌ها دیدم و آنها را شناختم. در سال ۱۳۵۶ که بار دیگر در حال تبعید به زاهدان و از آنجا به ایرانشهر آمدم، این آشنایی به من کمک کرد تا بتوانم به اعماق دل پُر محبت و گرم مردم این استان راه پیدا کنم.

محرومیت‌هایی که در این استان دیدم، یک انگیزه قوی و آرزوی بزرگ در من به وجود آورد و آن اینکه باید به این استان با این همه استعداد و به این مردم با این همه صفا کمک کرد تا بتوانند زندگی سعادت‌مند و

لایق شأن خود را در پیش گیرند. لذا بعد از پیروزی انقلاب، اولین حکم مأموریتی که امام رضوان الله علیه صادر کردند، حکمی به این بنده حقیر برای سفر به استان سیستان و بلوچستان بود، من آمدم و مناطق گوناگون این استان را از نزدیک دیدم و انقلاب وظیفه خود را در قبال این استان حس کرد. از جنوبی‌ترین نقاط استان، از منطقه چابهار و نیکشهر و بنت و قنوج و اسپکه و غیره تا مناطق شرقی این استان، منطقه سراوان و جالق و سرباز و از مناطق شمالی این استان، منطقه زابل و دریاچه هامون تا غرب این استان، منطقه بزمان و دلگان و چاه‌هاشم و جازموریان و غیره خبرها گرفتم، با مردم این مناطق نشستیم، داخل کبرها رفتم و با دردها و رنج‌های این‌ها که در دوران رژیم طاغوت بر روی هم انباشته و متراکم شده بود، آشنا شدم. انقلاب خود را در قبال سیستان و بلوچستان موظف دید و کار از روزهای اول شروع شد. جهاد سازندگی و اجتماعات و جمعیت‌های مردمی خودجوش در این مناطق مشغول کار شدند. جوانان امروز زاهدان و ایرانشهر و چابهار و زابل نمی‌دانند که گذشته این استان چگونه بود. اگر گذشته وحشتناک زندگی در این استان تصویر شود، معلوم می‌شود که نظام اسلامی در این منطقه چه خدمات بزرگ و گرانبهائی انجام داده است. اما آن حقیقتی که از یاد من نمی‌رود و امیدوارم یکایک مسئولان همیشه آن را به یاد داشته باشند، این است که این استان چندین برابر آنچه که به آن خدمت شده، نیازمند خدمت است. محرومیت‌هایی که بر اثر تسلط طولانی پادشاهان جبار و بی‌فکر و بی‌کفایت بر مردم این استان تحمیل شده است، باید در طول مدت برطرف شود. این استان از لحاظ وضع هوا — که برای کشاورزی بسیار مساعد است — از لحاظ معدن، از لحاظ آب‌زیان و شیلات، از لحاظ مسیر ترانزیت تجاری، از لحاظ مردم با استعداد و از لحاظ داشتن مرزهای طولانی، استان حساسی است. مرز آبی و خاکی این استان، هزار و پانصد کیلومتر است. مسائل این استان در دل خود تهدیدهایی دارد که می‌شود آنها را به فرصت‌ها تبدیل کرد و از فرصت‌ها استفاده نموده تا تهدیدها را برطرف کرد.

یکی از برجستگی‌های مهم این استان، ایمان عمیق اسلامی مردم، چه سنی و چه شیعه است. ایمان عمیق اسلامی، یکی از نقاط قوت این مردم است. لذا نظام اسلامی که امروز پرچم عزت اسلام را در دنیا به دست گرفته و قدرتمندانه با صدای بلند از اسلام و قرآن دفاع می‌کند، متکی به حمایت این ایمان‌ها و دل‌هاست. شما مردم استان سیستان و بلوچستان از ایمان برخوردارید و اسلام را از بُن دندان و با همه وجود قبول دارید. البته باید مراقب باشید که دشمنان اسلام این همزیستی و برادری بین شیعه و سنی را به هم نزنند. یکی از افتخارات ما این است که مردم ما در نقاطی که تفاوت‌های مذهبی و قومی وجود دارد و امکان و زمینه اختلاف هست، از درگیری و اختلاف قومی و مذهبی پرهیز می‌کنند. دشمنان این را نمی‌پسندند. جنگ شیعه و سنی برای دشمنان اسلام خیلی قیمت دارد. اختلاف و تفرقه میان امت اسلامی موجب می‌شود که معنویت، طراوت، قدرت، شکوه و عظمت ائتلاف ملی شما را در هم بشکنند و همان‌طور که قرآن فرموده است «و تذهب ریحکم».

در بین شهدای این استان، صدها شهید در زاهدان، صدها شهید در زابل، صدها شهید در ایرانشهر و در نقاط دیگر هم شیعه و هم سنی هست و خون این‌ها در جبهه با یکدیگر مخلوط شد. چرا به جبهه رفتند؟ چرا جنگیدند و چرا از مرزهای ایران عزیز دفاع کردند؟ چون ایران پرچم عزت اسلام را در دست دارد و اسلامی است. آنچه که امروز برای ما در منطقه سیستان و بلوچستان در درجه اول اهمیت قرار دارد، عمران، آبادی و پیشرفت اقتصادی با ایجاد زیربنای لازم، با باز کردن راه تجارت سالم و جلوگیری از تجارت‌های ناسالم، با مقابله با اشعار و مفسدان، با تأمین آب در حدی که ممکن است، با ایجاد صنایع، با کشف و باروری و استخراج معادن — که این استان معادن خوبی هم دارد — و با توسعه کشاورزی و دامداری است. امروز نظام جمهوری اسلامی این کارها را بر عهده خود قرار داده است. ان‌شاءالله با کمک مردم و با سرمایه‌گذاری‌های دولتی و ملی این کارها باید به تدریج پیش برود. به نظر من، افق و آینده درسطح کشور و در این استان روشن است.



۱۳۷۷



۱۳۷۸



۱۳۷۹

تغییرات دریاچه هامون طی سال‌های ۷۹-۱۳۷۷

### تصویر ماهواره‌ای استان سیستان و بلوچستان

تصویر فوق یک تصویر ماهواره‌ای Landsat-7 است که از کل استان در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ هجری شمسی گرفته شده است. در این تصویر که تحت عنوان تصویر گویا شده شناخته می‌شود، خطوط آبی رنگ رودخانه‌ها، خطوط سیاه رنگ جاده‌ها و خطوط قهوه‌ای رنگ شبکه مختصات جغرافیایی را نشان می‌دهد. همچنین زمین‌های زراعی دارای محصول، به رنگ سبز روشن، باغات و اراضی جنگلی به رنگ سبز تیره و اراضی بایر و لم‌یزرع به رنگ سفید دیده می‌شوند.

(عکس از سازمان فضایی ایران)